

Тема. Визначення коефіцієнта тертя ковзання

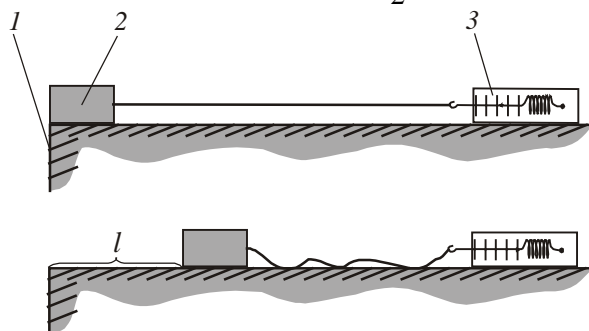
Мета: визначити коефіцієнт тертя ковзання при русі горизонтальною поверхнею.

Обладнання: дерев'яний брусок; нитка завдовжки 50 см; лінійка з міліметровими поділками; динамометр; тягарець, маса якого дорівнює 100 г.

ПРИГАДАЙТЕ ТЕОРІЮ

Під час скорочення пружини брусок, прив'язаний до неї, проходить до зупинки шлях l (див. рис.). При русі бруска горизонтальним столом на систему «брусок — пружина» діє зовнішня сила — сила тертя. Оскільки робота зовнішньої сили призводить до зміни механічної енергії, то $A_{\text{тер}} = E_2 - E_1$. Механічна енергія системи в початковому і кінцевому станах дорівнює $E_1 = \frac{kx^2}{2} = \frac{F_{\text{пр}} \cdot x}{2}$; $E_2 = 0$. Тоді робота сили тертя $A_{\text{тер}} = -F_{\text{тер}} \cdot l = -\mu Pl$. Звідси $\mu Pl = \frac{F_{\text{пр}} \cdot x}{2}$. Отже, $\mu = \frac{F_{\text{пр}} \cdot x}{2Pl}$ — робоча формула.

1 — край столу; 2 — брусок; 3 — динамометр, який рукою фіксується на поверхні столу.

ВИКОНАЙТЕ РОБОТУ

1. Виміряйте вагу бруска в стані спокою.
2. Прив'яжіть брусок до динамометра за допомогою нитки завдовжки 40–50 см.
3. Сумістивши край бруска з краєм столу, притримуючи брусок, розтягніть пружину динамометра і виміряйте силу пружності $F_{\text{пр}}$, яку він показує, та видовження пружини x .
4. Зафіксувавши динамометр, відпустіть брусок та виміряйте шлях l , який він пройде до зупинки.
5. Не змінюючи значення $F_{\text{пр}}$, повторіть дослід кілька разів.
6. Результати вимірювань запишіть у таблицю.

№ досліду	$F_{\text{пр}}, \text{Н}$	$P, \text{Н}$	$x, \text{мм}$	$l, \text{мм}$	$l_0, \text{мм}$	μ
1.						
2.						
3.						

7. Обчисліть середнє значення коефіцієнта тертя.

$\mu =$ _____.

8. Обчисліть похибки:

а) відносну похибку вимірювання обчисліть за формулою:

$$\varepsilon = \frac{\Delta F_{\text{пр}}}{F_{\text{пр}}} + \frac{\Delta P}{P} + \frac{\Delta x}{x} + \frac{\Delta l}{l_c}, \text{ де } \Delta F_{\text{пр}} = \Delta P \text{ — половина ціни поділки динамометра,}$$

$\Delta x = \Delta l$ — половина ціни поділки лінійки.

$\varepsilon =$ _____.

б) абсолютну похибку вимірювання обчисліть за формулою:

$\Delta\mu = \varepsilon \cdot \mu =$ _____.

9. Запишіть результати обчислень.

$\mu = \mu \pm \Delta\mu =$ _____; $\varepsilon =$ _____ %.

ЗРОБІТЬ ВИСНОВКИ

ПОМІРКУЙТЕ НАД ПИТАННЯМИ

1. Які перетворення енергії відбуваються під час досліду?

---

2. Як зміниться коефіцієнт тертя при збільшенні площі дотику поверхонь, що труться?

---

3. Як зміниться коефіцієнт тертя при збільшенні маси бруска?

ЛАБОРАТОРНА РОБОТА №10

Дата

Тема. Вимірювання прискорення вільного падіння за допомогою математичного маятника

Мета: обчислити прискорення вільного падіння за допомогою математичного маятника.

Обладнання: годинник із секундною стрілкою; вимірювальна стрічка; нитка; кулька з отвором чи вушком; штатив з муфтою і лапкою; довга нитка.

ПРИГАДАЙТЕ ТЕОРІЮ

Період коливань T математичного маятника завдовжки l можна визначити зі співвідношень $T = \frac{t}{N}$ та за формулою Гюйгенса $T = 2\pi\sqrt{\frac{l}{g}}$ (t — час, протягом якого маятник робить N коливань). Порівнявши праві частини, отримаємо $\frac{t}{N} = 2\pi\sqrt{\frac{l}{g}}$.

Звідси $g = \frac{4\pi^2 l \cdot N^2}{t^2}$ — робоча формула.

ВИКОНАЙТЕ РОБОТУ

Визначення прискорення вільного падіння

1. Закріпіть верхній кінець підвісу математичного маятника у штативі так, щоб довжина маятника становила приблизно 1,5 м.
2. Виміряйте довжину підвісу l за допомогою вимірювальної стрічки.
3. Відхиліть маятник від положення рівноваги на 3–5 см і виміряйте час, упродовж якого маятник здійснить $N = 20$ –30 коливань.
4. Повторіть дослід ще двічі для тієї самої кількості коливань та обчисліть середній час коливань маятника.
5. Обчисліть прискорення вільного падіння.

$$g = \frac{4\pi^2 l \cdot N^2}{t_c^2} = \underline{\hspace{10cm}}$$

6. Результати вимірювань та обчислень запишіть у таблицю.

№ досліду	$l = \dots\dots$ м			
	N	t , с	t_c , с	g , м/с ²
1.				
2.				
3.				

7. Оцініть точність вимірювань:

- а) обчисліть абсолютну похибку вимірювання часу:

$$\Delta t_c = \sqrt{\frac{(t_1 - t_c)^2 + (t_2 - t_c)^2 + (t_3 - t_c)^2}{3}} = \underline{\hspace{10cm}}$$

- б) визначте абсолютну похибку вимірювання довжини підвісу:

$$\Delta l = \Delta l_{\text{прил}} = \underline{\hspace{10cm}} \quad (\text{половина ціни поділки мірної стрічки});$$

- в) обчисліть відносну похибку вимірювання прискорення вільного падіння:

$$\varepsilon_g = \frac{\Delta l}{l} + \frac{2\Delta t_c}{t_c} = \underline{\hspace{10cm}};$$

г) обчисліть абсолютну похибку вимірювання прискорення вільного падіння:

$$\Delta g = \varepsilon_g \cdot g = \underline{\hspace{10cm}}$$

ЗРОБІТЬ ВИСНОВКИ

ПОМІРКУЙТЕ НАД ПИТАННЯМИ

- Від яких фізичних величин залежить період коливань математичного маятника?
- Чи зміниться період коливань математичного маятника при збільшенні маси підвішеного тягарця та амплітуди коливань?

- Від чого залежить прискорення вільного падіння на поверхні планети?

Додаток

ЛАБОРАТОРНА РОБОТА №9

Варіант 1				
	$F_{пр}, Н$	$P, Н$	$x, мм$	$l, мм$
1.	2	0,8	50	160
2.				162
3.				155

Варіант 2				
	$F_{пр}, Н$	$P, Н$	$x, мм$	$l, мм$
1.	3	1,8	75	195
2.				190
3.				185

ЛАБОРАТОРНА РОБОТА №10

Варіант 1			
	$l, м$	N	$t, с$
1.	1,5	20	50
2.			49
3.			48

Варіант 2			
	$l, м$	N	$t, с$
1.	1,4	25	60
2.			59
3.			58